

Det börjar med en frysbox som fortsätter surra. Ingen märker ljudet i vardagen – det är en av de mest självklara ljuden som finns, lika osynligt som andningen i ett rum. Men den dagen frysboxen tystnar, och tystnaden sprider sig till hela huset, blir det plötsligt uppenbart hur mycket som vilar på ett enda, ständigt pågående flöde av elektroner genom ledningar man aldrig ser. Elen är inte en sektor bland andra. Den är den tysta, oavbrutna förutsättningen för nästan allt annat i den här serien: sjukhusens apparater, vattenverkens pumpar, betalsystemens servrar, telekomnätets master. När den försvinner faller inte en funktion – det faller ett golv under alla de andra.

Samtidigt belastas det svenska elsystemet av en rad politiskt pådrivna projekt som inte primärt växt fram ur kundernas efterfrågan. Elektrifieringen av fordonsflottan är ett tydligt exempel: den är i hög grad politiskt initierad och påskyndad, snarare än driven av marknadens organiska behov. Ovanpå detta kommer en rad elintensiva “gröna” industriprojekt – vätgas, grönt stål, batterifabriker – som var och en kräver enorma mängder el. Till det läggs en växande etablering av utländska datacenter, som söker sig till Sverige just för den relativt billiga och fossilfria elen, men som i praktiken konkurrerar om samma begränsade kapacitet.

Resultatet är att ett elsystem som redan uppvisar regionala flaskhalsar, prissvängningar och bristande reservkapacitet nu förväntas bära en politiskt pålagd efterfrågeexplosion. Systemet hänger inte med. Ändå fortsätter ambitionerna att staplas på varandra, som om tillgången på planerbar el vore oändlig.

Sverige har under lång tid behandlat elsystemet som en marknad bland andra. Det har gett effektivitetsvinster i normala tider. Men orostider är inte normala. När gasflöden kan stängas, undervattenskablar saboteras, kärnkraftverk bli mål eller extremväder slå ut stora delar av produktionen, visar det sig att ett system byggt på marginalprissättning och gränsöverskridande flöden utan strategisk reservkapacitet är sårbart på ett sätt som går långt bortom prislappar på hushållens fakturor.

Det som står på spel är därför inte bara hushållens ekonomi. Det är den industriella framtiden, den geopolitiska positionen och den nationella resiliensen. Ett land som inte kan garantera sina energiintensiva sektorer – och nu även sin politiskt påskyndade, elberoende fordonsflotta, sina gröna prestigeprojekt och sina utländska datacenter – ett stabilt pris och en stabil tillgång, förlorar sin förmåga att planera. Och ett land som inte kan planera förlorar sin förmåga att konkurrera. Det är en tyst erosion av nationell kapacitet som inte syns i ett kvartal men som märks över en generation.

I en tid då energi blivit en av de mest avgörande geopolitiska maktfaktorerna krävs mer än tekniska justeringar. Det krävs en omprövning av systemlogiken. Marginalprissättningen måste förändras så att stabil, planerbar produktion inte straffas av volatilitet. En nationell kapacitetsprioritering behövs som skyddar både energiintensiv industri och kritisk infrastruktur även när priserna skenar, i stället för att låta politiskt initierade projekt och utländska aktörer konkurrera fritt om den knappa resursen. Exportkapaciteten måste ses dynamiskt. Flaskhalsintäkterna bör återföras. Och det behövs ett strategiskt industripris som ger långsiktig konkurrenskraft utan att underminera marknadens funktion i normaldrift.

Det handlar inte om att lämna den europeiska elmarknaden, utan om att inse att ett energisystem inte bara är en marknad – det är den grund som allt annat i den här serien, från drivmedelsflöden till telekomnät, i slutänden vilar på. En marknad kan tåla volatilitet. Ett fundament kan inte det.

När orostider blir det nya normala, och när samhällets rörlighet och industriella omställning samtidigt görs beroende av ett elsystem som systematiskt överbelastas av politiska ambitioner, är det den som kontrollerar sin egen elförsörjning som behåller handlingsfriheten. Den som inte gör det blir beroende – och beroende är det första steget mot strategisk underordning. Frysboxen som tystnar är sällan den första krisen någon tänker på. Men den är, som resten av den här serien visar, ofta den första dominobrickan i en rad som sträcker sig långt bortom det enskilda hushållet.